

İSTANBUL GEZGİNLERİ

Aksiyon 34 / 08.06.2014

CİHANGİR - TOPHANE - KABATAŞ

İçindekiler

Sirkeci Mustafa Ağa Camii.....	4
Cihangir	4
Cihangir Camii	5
Orhan Kemal Müzesi	7
Firuzğa Camii	8
Çukurcuma	8
Çukurcuma Camii	8
Çukurcuma Hamam(lar)ı	9
Kadirihane Tekkesi	9
Defterdar Camii.....	10
Tophane-i Amire	11
Karabaş Camii.....	15
Kılıç Ali Paşa Külliyesi.....	15
Tophane Çeşmesi	18
Tophane Kasrı.....	19
Nusretiye Camii	20
Cemile ve Münire Sultan Sarayları (Çifte Saraylar)	23
Zevki Kadın Sıbyan Mektebi ve Çeşmesi	24
Molla Çelebi Camii	24
Kabataş.....	25
Mahmud Bedrettin Ağa Türbesi.....	26
Hekimoğlu Ali Paşa Meydan Çeşmesi	26
Hadika Taşı	27

Koca Yusuf Paşa Çeşmesi ve Sebili	28
Hacı Emin Efendi Sebili	28
Dolmabahçe Camii	29

Mustafa Kürşad Turgut

(28 Mart 1981 – 24 Mayıs 2014)

Saygı ve rahmetle anıyoruz...

Sirkeci Mustafa Ağa Camii

Bir 18.yy yapısı olan Sirkeci Mustafa Ağa Camii, Sirkeci Mustafa Ağa ve eşi Hatice Hatun tarafından yaptırılmıştır. Günümüze orjinal hali ulaşmamıştır. Harap bir vaziyetteyken 1962 senesinde mahalle tarafından bir dernek kurularak yeniden inşa edilmiştir. Eskiden ahşap olan cami bu yeniden inşa sırasında kagir hale getirilmiştir. Ayrıca yeniden inşa esnasında caminin arka tarafında solunda bulunan mezarlar ön taraftaki hazireye taşınmıştır. Caminin yanındaki Hatice Hatun Vakfı'na ait odalar günümüzde caminin müstemilatı olarak kullanılmaktadır.

Cihangir

Cihangir semti hakkında Osmanlı öncesi döneme ait bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bugün Cihangir Camii'nin bulunduğu mevkide, Evliya Çelebi'nin adının 'Aleksandra' olduğunu söylediği eski bir pagan ya da ilk dönem Bizans manastırının kalıntılarına rastlanmıştır. Osmanlılara ait belgelerde bölge ile ilgili rastlanan ilk kayıtlarda ise bölgede bir takım nahoş kadınların ve erkeklerin yaşadığı yazılmaktadır.

Bölgenin Cihangir ismini alması ise Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Cihangir'in anısına onun gelip vakit geçirmeyi, İstanbul'u seyretmeyi sevdiği yerde Mimar Sinan'a yaptırdığı camiden sonra olur. Bu cami muhitisminin Cihangir'e dönüşmesini sağlar. Cami kendisinden önce aynı yerde bulunan mabed kalıntılarının üzerine yapılmıştır. Ancak o dönemde bile Cihangir hala sakin ve pek nüfusun olmadığı bir yerdir. O yüzden caminin müdavimleri kayıklara sahil kesimine gelip 100 basamaktan fazla mermer merdivenlerle camiye ulaşırlardı.

Semt tarih boyunca irili ufaklı bir çok yangın geçirir. 1765, 1823, 1863, 1868, 1869, 1874, 1875, 1890 ve nihayetinde son olarak 1916 yıllarında yangın geçiren semtte 1916 yangını sırasında bütün ahşap binalar yanar. Bu tarihten sonra semte artık genel olarak kagir

binalar yapılmaya başlanır. Aynı dönemde Rus Devrimi'nden kaçan Beyaz Rusların bir bölümü buraya yerleşir. Bundan sonradır ki semt Beyoğlu ve çevresindeki eğlence yerlerinin çalışanlarının oturduğu, randevu evlerinin bir yer haline gelir. 1960'larda Taksim ve Beyoğlu'nda yaşanmaya başlanan bozulmadan Cihangir de etkilendi. Ve yine son yıllarda Taksim ve Beyoğlu'nun yeniden rağbet görmeye başlaması ile Cihangir'in de yıldızı tekrar parlamaya başladı.

Cihangir Camii

(Yazı için Nilgün Avan'a teşekkür ederiz.)

Osmanlı Hanedan üyeleri, Fetih sonrasında, kentin Beyoğlu yakasında uzun yıllar boyu yapısal etkinliklere girişmemişlerdir. İlk kez 1559'da Kanuni ve Hürrem'in en küçük oğulları Cihangir'in ölümünden sonra, Mimar Sinan'a küçücük bir cami yaptırtılmıştır. Cihangir'in anısına bir zamanlar bir Pagan tapınağı veya Bizans'ın bir manastırının bulunduğu yamaca, Ayvansarayı'nin yazdığına göre Şehzade'nin bir çardaktan doyumsuz manzara izlediği, saraydan her gün gördüğü bir yer için, Mimar Sinan'a küçücük bir cami yaptırtılır. Özgün biçimi hakkında pek bilgi yoktur. Kıрма ahşap çatılı ve tek minareli olduğu, 1580 tarihli bir çizimden anlaşılmaktadır.

Küçük olarak tasarlanması, o günlerde fazla "cemaat"i olmadığı gibi bir gerekçeye dayanmış olabilir. Cami, zamanla çevredeki yerleşmenin merkezi olmuş ve mahalle de Cihangir olarak anıla gelmiştir. Yapıldığı yıllarda kıydan başlayan koruluklar içinde yalnız bir camidir. Fındıklı'dan dik 240 basamakla çıkılan camiye Evliya Çelebi "cihannüma" olarak nitelemektedir. Cami'nin yanında bir de sıbyan mektebi yapılmış, altmış yıl sonra da bir Halveti tekkesi kurulmuştur. Cihangir Tevhidi olarak bilinen zikir buradan doğar. Cami ile birlikte semte su da getirilir. 21 tane de sokak çeşmesi yapılır. Ancak günümüze 17 si ulaşmıştır.. Daha sonraki yıllarda bir çok cami de inşa edilir. Beş kez büyük yangınlar geçirdikten sonra, mahalle, Cami ve Tekke de defalarca onarılmış, yeniden yapılmıştır.

Tarih 1889 u gösterdiğinde II.Abdülhamit emriyle yeniden yapılan cami artık iki minarelidir. İç mekanı süsleyen levhalarda Mızaka-i Humayun imamu Hasan Rıza Efendi'ye aittir.

Günümüzdeki Cami, XIX.yy ortalarından sonra yaygınlaşan tipolojiye uyan, kare hacimli, tek kubbeli, iki minareli bir camidir. Kubbe, dört büyük kemere oturtulmuş, kemer içleri yelpaze biçimli ışınsal pencerelerle doldurulmuş, altta da kemerli sıra pencereler yer almıştır. İstanbul'da sayıları 21 tane olan 2 minareli camilerin en sonuncusu Cihangir Camidir.

Rahmetli eski başbakan Bülent Ecevit'in de adına şiir yazdığı Şehzade Cihangir, 1531 yılında dünyaya gelmiştir. Eğitimini sarayda tamamlamıştır. Ayrıca Cihangir'in haremi ve eşi hiç olmamıştır. Yetişkinliğe ulaştınca babası ona Amasya Valiliğini vaad etmiştir. Ancak bir nedenden olayı sancak istememiştir. Kambur olan genç şehzade kendi öz kardeşleri tarafından hep alay konusu olmuştur. Lakin ağabeyi Şehzade Mustafa onu en çok seven kardeşidir. Bu yüzden Cihangir'de ağabeyini kendi öz kardeşlerinden daha çok sevmiştir. Ağabeyinin 1553 senesinde Nahcivan Seferi sırasında Konya'da padişahın otağında boğdurulması Cihangir'in de ölüm sebebi olmuştur. Bu acıya dayanamayan Cihangir'de aynı sene Halep'te 22 yaşında vefat etmiştir.

Bülent Ecevit'in şiiri:

İki büyük suçumuz var
Seninle benim Cihangir
Biri sevmek biri sevmek
Bunca büyük suçlarla
Padişah olunmaz
Biz insanız Cihangir
Bizden tahtlara han olmaz
Sıcağına bak yüreğimizin
Aktıkça gözlerden gözlere
Nasıl eritir birbirini

Tahtların karlı doruğunda

Bu da Taşlıcalı Yahya'nın Şehzade Mustafa'nın ölümünün ardından yazdığı mersiye. Taşlıcalı Yahya Efendi bu mersiye nedeniyle çok çile çekmiştir, sürgün edilmiştir, gelirleri elinden alınmıştır

Medet! Medet! bu cihanın yıkıldı bir yanı
Ecel celâlileri aldı Mustafa Han'ı
Tolundu mihr-i cemâli, bozuldu erkânı
Vebale koydular al ile Al- Osman'ı
Bunun gibi işi kim gördü, kim işitti aceb
Ki oğluna kıya bir Server-i Ömer-meşreb?
Getirdi arkasını yere Zâl-i devr-i zaman
Vücutuna sitem-i Rüstem ile erdi zeban
Döküldü gözyaşı yıldızları, çoğaldı figaan
Dem-i memâti Kıyamet gününden oldu nişan.
Griv-i nâle vü zâr ile doldu kevn-ü mekân
Akarsu gibi müdânı ağlamakta pir ü cevân
O cân-ı âdemi yân oldu hâk ile yeksan
Diri kala ne revadır fesâd eden şeytân?
Nesim-i subh gibi yerde koyma âbımızı
Hakaret eylediler nesl-i Pâdişâhımızı.

Orhan Kemal Müzesi

Orhan Kemal Müzesi Pazar günleri kapalı olduğu için müzeyi göremeyeceğiz. Genelde yapılanın aksine müze Orhan Kemal'a ait bir ev değil. Orhan Kemal'in anısını yaşatmak için Orhan Kemal Kültür Sanat Merkezi tarafından 2000 yılında kurulmuştur. Müzede çoğunu Ara Güler'in çektiği yazarın fotoğrafları, aile fotoğrafları, yazarın ilk basım kitapları, özel eşyaları, mektupları, ölümünden sonra alınan yüzünün maskı gibi eserler sergilenmektedir.

Firuzğa Camii

Binanın ilk inşa tarihi bilinmemekle beraber kapısının üzerindeki kitabede caminin yandığı ve II. Mahmud tarafından 1823 senesinde yeniden yaptırıldığı yazmaktadır. Daha sonra yapılan onarımlar sırasında koyulan 1491 tarihi kesin bilgi değildir. Caminin banisinin Divanyolu'nda da bir camisi olan II. Beyazid'in hazinedarbaşı Firuz Ağa olup olmadığı da kesin değildir hatta Hazinedarbaşı Firuz Ağa'nın vakfiyesinde tek camiden bahsedilmektedir. Bu caminin banisi olan Firuz Ağa'nın ise Galata Sarayı ağalarından olduğu tahmin edilmektedir. Caminin altında altı tane dükkan bulunmaktadır.

Çukurcuma

Çukurcuma isminin tam olarak nereden geldiği bilinmemektedir. Hatta semt caminin isminin kimi kayıtlarda Çukurçeşme Camisi olarak geçmesi kafaları iyice karıştırmaktadır. Ancak şöyle de bir rivayet vardır, Fatih Sultan Mehmed fetih öncesi bir Cuma günü bu bölgeden geçerken namaz vaktinin geldiği kendisine söylenince bu cumayı da şu çukurda kılalım der. Ondan sonradır ki muhit Çukurcuma olarak anılır. Bu elbette bir rivayet belli ki biraz da zorlama bir rivayet. Semt Firuzğa Mahallesi sınırları içerisinde kalmaktadır, aynı isimle bir camii, bir sokak ve bir cadde bulunmaktadır. Günümüzde antikacılarıyla tanınmaktadır. The Guardian gazetesi 2008 senesinde gezi ekinde Çukurcuma'ya yer vermiştir ve şu meale gelen bir cümle kurmuştur: 'İstanbul için genel kanı doğu batı sentezi şeklindedir ancak Çukurcuma hem doğu, hem batı; hem eski hem yeni, hem trendy hem demode...'

Çukurcuma Camii

Cami, Osmanlıların ilk şeyhülislamı Şemseddin Molla Fenari'nin soyundan gelen Şeyhülislam Muhittin Mehmet Efendi tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Ancak elbette bugün görünen hali orijinali değildir. İlk halinden günümüze sadece gövdesindeki bir kaç sıra örme taş ile minaresinin temelleri kalmıştır. Cami muhtemelen

1823 Firuzağa yangını sırasında yanmış ve bu tarihten sonra yeniden yapılmıştır. 1968 senesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından bir kere daha onarılmıştır. Cami aynı zamanda Muhiddin Molla Fenari Camii olarak da bilinmektedir. Caminin bitişiğinde olan sıbyan mektebi günümüze ulaşmamıştır.

Caminin tam karşısında 1720 tarihli bir de çeşme bulunmaktadır. Bu çeşme I. Mahmud'un hazinedarbaşlarından Ömer Ağa tarafından Sultan Mahmud bendinin tamamlanmasından sonra yaptırılmıştır.

Çukurcuma Hamam(lar)ı

Çukurcuma semtinde, Çukurcuma Caddesi üzerinde karşılıklı iki hamam bulunmaktadır. Bunlardan Boğazkesen tarafındakinin adı Çukurcuma Bostancıbaşı Hamamı, Çukurcuma Cami'nin karşısındakinin adı ise Çukurcuma Sürahi Hamamı'dır. Her iki hamam da I. Abdülhamit'in eşi ve II. Mahmud'un annesi Nakşidil Valide Sultan'ın Beyoğlu bölgesine vakfettiği su testitlerinin 1831'de hizmete girmesinden sonra yapılmıştır.

Çukurcuma Sürahi Hamamı bu hamamlardan meşhur olanıdır ve Çukurcuma Hamamı olarak bilinmektedir. Ayrıca sürahi ismi zamanla Süreyya'ya dönüştüğü için Çukurcuma Süreyya Hamamı olarak anıldığı da olmaktadır.

Kadirihane Tekkesi

Kadirilik Abdülkadir Geylani'nin 1166'da Bağdat'ta kurduğu tarikatın ismidir. Kadirilik'te kendi adlarına kol ayıran iki Türk mutasavvıf bulunmaktadır. Bunlardan ilki Eşrefoğlu Abdullah Rumi ikincisi ise İsmail Rumi'dir. Eşrefilik kolu Rumilik kolundan daha önce kurulmuş olmasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde yani İstanbul'da daha etkin olan kol Rumilik koludur ki bu yüzden Tosyalı Şeyh İsmail Rumi için Tophane'de hayırsefer Hacı Piri tarafından kurulan tekke Kadiriliğin İstanbul'daki asitanesi yani merkezi olarak kabul edilmiştir. Tekke 1630 yılında kurulmuştur. Bizans döneminde

tekkenin kurulduğu yerde Hagios Makaveon isimli bir kilise olduğu bilinmektedir.

Tekke zaman içerisinde yeni eklenen yapılarla birlikte tam teşekküllü bir tarikat külliyesi haline gelmiştir. 1765'te çıkan yangında yerle bir olmuş olmasına rağmen bir sene içerisinde yenilerek tekrar ibadete açılmıştır. Daha sonra 1823 Firuzağa yangınında da harap olan tekkenin yapıları kısmen yenilenmiş ya da onarılmıştır. II.

Abdülhamit zamanında 1893-94 yıllarında da onarım görmüştür.

Tekkelerin 1925 yılında kapatılmasından sonra sadece cami olarak işlev görmeye devam etmiştir. Ayrıca tekkenin son postnişini Şeyh Gavsî Erkmenkul da külliye'nin harem bölümünü konut olarak kullanmaktadır. Halen de oğlu Misbah Erkmenkul tarafından konut olarak kullanılmaktadır. Ayrıca tekkenin aşure gibi bizi gelenekleri de yaşatılmaktadır.

Tekkenin selamlık bölümünün bir kısmı Cumhuriyet döneminde bir süre ilkokul olarak kullanılmıştır. Bazı bölümleri de yıktırılmıştır. Son olarak tekkenin cami-tevhidhane kısmı 1950 yılında onarılmıştır.

1980 yılına gelindiğinde ise adını tekkeden alan Kadiriler Yokuşu'ndan aşağıya doğru inerken freni patlayan bir kamyon tekkenin cümle kapısına zarar vermiştir. Kapı aynı yıl onarılmıştır. Bu kapının hemen yanında bulunan çeşme ise 1731 yılında Topçubaşı İsmail Ağa tarafından yaptırılmıştır.

Defterdar Camii

Kanuni Sultan Süleyman dönemi defterlarından Ebu'l Fazl Mehmet Efendi tarafından 1553 senesinde Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Bu yüzden Defterdar Camii olarak bilinmektedir. Ebu'l Fazl Mehmet Efendi cami ile birlikte bir mektep bir de türbe yaptırmıştır ancak hac yolunda Şam yakınlarında öldüğü için türbeye defnedilmek nasip olmamıştır. Ancak türbesi dua makamı olması açısından korunmuş

ve hatta kimileri muhteremin İstanbul'da vefat ettiği ve buraya defnedildiğini rivayet eder olmuştur.

Cami 1916 Cihangir yangınından yanmış ve kaderine terkedilmiştir. Haziresindeki mezarlar Kılıç Ali Paşa Camii haziresine taşınmıştır. Zamanla camiden geriye kalanlar da ortadan kaybolmuş ve 1970'li yıllarda arsasına bir kahvehane yapılmıştır. 1991 senesinde Vakıflar İdaresi'nin girişimi ile kahvehane yıktırılmış ve cami özgün mimarisi ile orjinal yerine yeniden inşa edilmeye başlanmıştır. 1993'de de ibadete açılmıştır.

Caminin avlusundaki şadırvanın 1893 senesinde Zeyneb Mualla Hatun tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Caminin dış duvarına bitişik bir de çeşme bulunmaktadır. 1732 tarihli Defterdar Emîni adı ile anılan bu çeşmeyi kimin yaptırdığı bilinmemektedir.

Tophane-i Amire

Bizans döneminde Metopon olarak bilinen ve kiliselerin olduğu Tophane, Fatih Sultan Mehmet'in fetih sonrası İstanbul'da başlattığı imar çalışmalarının sonucu olarak buraya top imalathanesinin yapılması ise bugün bildiğimiz ismini almıştır. Fatih'in yaptırdığı tophanenin kesin yapım tarihi bilinmemekle birlikte 1453 ve 1470 yılları arasında yaptırılmış olması ihtimali kuvvetlidir. Fatih sonrasında II. Beyazid Tophane çevresine döküm ustalarının ve askerlerin ikamet edebilmesi için bir kışla yaptırdığı da bilinmektedir.

Kanuni Sultan Süleyman devrinde Fatih'in ve II. Beyazid'in yaptırdığı ahşap yapılar toptan yıktırılır ve yeniden yaptırılır. Ancak 1719 senesine gelindiğinde bu yapılar da bu sefer yanarak yerle bir olacaktır. III. Ahmed'in emri ile Nevşehirli Damat İbrahim Paşa elini taşın altına sokarak Tophane'yi bu sefer kagir olacak şekilde yeniden yaptırır. 1745 senesinde denizin Tophane önündeki kısmına kazıklar çakılarak, deniz doldurulur. Sürekli ateşle oynayan Tophane 1764 senesinde bir kere daha yanar. Dönemin Sultanı III. Mustafa Tophane'yi yeniden inşa ettirir. Bu sefer her topçu ortası için bir

kışla, orta sofa, bir matbah ve bir de tek kubbeli, tek minareli bir mescit eklettirir. 1791-92 yılları arasında III. Selim döneminde kışlanın deniz tarafına bir de top arabacıları kışlası eklenir. Daha önce Suriçi'nde Ahırkapı tarafında bulunan bu birliklerin kışlası da artık Tophane'dedir.

Tophane bu dönemlerde gören herkesin ağzını açık bırakacak bir silah sanayisi merkezi haline gelmiştir. Senede her kalibreden 300 top dökülebilecek kapasiteye erişmiştir. 1 Mart 1823 tarihinde Firuzağa'da çıkan yangın Tophane'ye kadar gelir, dökümhanenin bir kısmı, topçu kışlası, top arabacıları kışlası ve mescit yanar. Yangından 5 gün sonra, 6 Mart 1823'te II. Mahmud'un emri kışlanın inşasına yeniden başlanır ve bir sene gibi kısa bir sürede inşaat tamamlanır. Yanan mescidin yerine de Nusretiye Camii yapılmıştır. Kışlanın mimarının, caminin de mimarı olan Krikor Balyan olduğu tahmin edilmektedir. Bu yeniden yapım sırasında deniz tarafına bir vapur makinehanesi ve bir de malzeme fabrikası kurulur. Sonraki yıllarda Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz de kışlaya çeşitli yapılar eklettirir. 1867 yılı itibari ile kışla şu yapılardan müteşekkildir:

- dökümhane
- vapur makinehanesi
- marangozhane
- demirhane
- çarkhane
- saraç atölyesi
- nakkaş atölyesi
- alethane
- terzihane

- avadanlıkhane
- mastarhane
- kılıçhane
- tüfenkhane
- sandık ve model atölyeleri

Tophane cephesinde tüm bunlar yaşanırken, 1843 yılında Zeytinburnu'nda bir demir fabrikası kurulmuştur. Bu fabrika Tophane için sonun başlangıcı olacaktır. Demir Fabrikası (Grande Fabrique) 1850 yılında tam kapasite ile üretim yapar hale gelmesi Tophane'nin pabucunun zamanla dama atılmasına neden olur. Boşaltılan ve geçen yıllarla birlikte harap hale gelen Tophane'den günümüze iki dökümhane, sarnıçlar ve eskiden kalıphane olduğu düşünülen binalar kalmıştır. Bu binaların da 1955 senesinde Askeri Müze olması düşünülmüş ancak sonra bu fikirden vazgeçilerek müzenin deposu olarak kullanılmıştır. 1992'de de Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne devredilmiştir.

Peki ya top dökümü? Dökümün nasıl yapıldığına dair kalemi Ahmet Aran'a bırakalım o anlatsın biz okuyalım.

Dökümhanenin iki yerinde içi ateştaşı ile örülmüş eritme ocakları vardır. Bu ocakların önündeki çukurlara, ağızları yukarı olmak üzere top kalıpları yerleştirilmektedir. Bir dökümde doldurulacak kalıp sayısı eritilen bronzun miktarına ve dökülecek topların büyüklüğüne göre ayarlanmaktadır. Ocaklarda kullanılan yakıt çam odunu olup, eritilen metal bu kalıplara zeminde açılan arklar içinden akıtılarak doldurulmaktadır.

Top dökümü yapılacağı gün kalfalar, ustalar, dökümcübaşı, vardiyanbaşı, elinde kum saati olan muvakkit, dökümhane imamı, müezzinleri ile duacıları toplanır ve dualarla 'Allah Allah' dedikten sonra iki ocağa da ateş verilir. Muvakkit saat tutar ve tam bir gün, bir

gece ateş yanar. Bu arada eritme ocağının kenarlarından durmaksızın çam odunu atılır. Sonra dökümcüler ve ateş atıcılar elbiselerini çıkarıp sadece gözlerinin görüldüğü bir nevi peçeli külahlar giyerler. Diğerleri de keçeden elbiseler giyerek hizmet ederler. 20 saatten sonra ateşin yanına varmak mümkün olmaz. Daha sonra sadrazama, şeyhüslama, kazaskere ve duası makbul şeyhlere haber salınıp bunlar geldikten sonra dökümhanenin kapıları kapatılır. Ustalar toplanıp ağaç küreklerle yüzlerce kantar çubuk kalayı, erimiş metalin içine atarak bir bakır kalay alaşımı olan bronzun bileşimini ayarlarlar. Dökümcübaşı devlet büyüklerine 'Sultanım din-i mübin aşkına zekat ve sadakanızdan altın, kuruş ne olursa şu tunç denizine bırakın.' der. Sadrazam, hazinedar ve öteki vezirler bir kaç kese altını dökümcübaşıya teslim ederler. O da herkesin gözü önünde 'bismillah' deyip, altınları erimiş bronzun içine atar. Erimiş metal, ince uzun çamdan direklerle karıştırılır ve metalin yüzeyi kaymaklanmaya başlayınca ustalar döküm kıvamına geldiğini anlayıp ateşi çoğaltırlar. Sonra kalıp ocakları kenarında ve iki tarafta 40-50 kurbanlık koyun hazırlanıp orada bulunanlar ayağa kalkar. Dökümhane duacısı hazır olur. Muvakkit, saatiyle ocak başına gelip fırının ağzını açmaya yarım saat kalınca haber verir. Duacı duaya başlar. hazırda bulunanlar 'amin' derler. Herkes Tanrı'ya yönelerek ağlamaya başlar. Çünkü dökümhane çok tehlikeli bir üretim yeri olup nice ustalar hayatını kaybetmiştir. Eritme ocağının ateşinin ne zaman söndürüleceğini muvakkit bildirir. Ustalar keçe elbiseleriyle ocak başına gelip çapalarıyla 'Allah Allah' diyerek kapağı açtıklarında bronz ateş gibi akmaya başlar. Yüz adım ileride bulunan kimselerin bile yüzlerine ve elbiselerine alev yapışmış gibi olur. Metal yokuş aşağı akıp top kalıplarına dolar. Bir kalıp dolunca buna ait ark kapatılıp bir başka top kalıbının yolu açılır. Toplar bir hafta kalıbın içinde soğuduktan sonra çıkarılır ve ustalar tarafından son işlemleri yapılır.

Karabaş Camii

Babüssaade Ağası Korkud Beyzade Karabaş Mustafa Ağa tarafından 16. yy'ın başlarında yaptırılmış bir Halveti tekkesinden günümüzde yaşatılan son yapıdır. Tekke namazgah, mektep, haremlık, selamlık, tevhidhane, derviş hücreleri ve mutfak gibi yapılardan oluştuğu için bir külliye olarak da değerlendirilebilir. Ancak bu yapıların tamamı 20.yy'ın başı itibariyle harap olmuş ve günümüze ulaşmamıştır. Tevhidhane-mescid bölümü de bir çok tamirden sonra harap hale geldiği için 1958-59 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yeniden inşa ettirilmiştir.

Tekkenin ilk postnişini Mollazade Mehmed Kasım Çelebi'dir. Kasım Çelebi, Halvetilik'i İstanbul'a getiren ve tarikatın Cemalilik kolunun kurucusu olan Cemaleddin Halveti'nin halifesi olduğu için bu tekke de Halvetilik'in İstanbul'daki ilk önemli merkezlerinden birisi sayılmaktadır. Tekkenin haziresinde tekkenin banisi ve şeyhleri ve bazı müridleri yatmaktadır.

Kılıç Ali Paşa Külliyesi

(Yazı için Ayşen Karakullukçu Mert'e teşekkür ederiz.)

Kılıç Ali Paşa ; II.Selim'in Kaptan-ı Deryası.

1500 yılında İtalya'nın Kaldariya köyünde yoksul bir balıkçının oğlu olarak doğdu diye de bir kayıt var, anne babası Aydın sahilinde yaşayan Türkmenlerdi, küçük yaşta İtalya'ya kaçırıldı diye de. Ama papaz olmak için Napoli'ye giderken Berberi korsanlarına esir düştüğü konusunda tarihçiler hem fikirler Esirliği boyunca forsalık yaptı, Müslüman oldu, Ali adını aldı ve korsanlık yapmaya başladı. Arap olmayan korsanlara verilen Uluç namını ismine ekledi. 1548 de yolu Turgut Resi ile keşişti. Trablus'un fethinde bulundu, Sicilya hareketlarına katıldı. 1551 de Turgut Reis ile İstanbul'a geldi. 1560 da Piyale Paşa komutasında Akdeniz'e açıldı. Malta kuşatmasına katıldı, sancak beyi oldu, 1568 de de Cezayir Beylerbeyliği'ne getirildi. İnebahtı Deniz Savaşı'nda Osmanlı donanması yenilmesine

karşın, Uluç Ali Paşa düşmanın sol kanadını bozarak, Malta şövalyelerinin kaptan gemisini ele geçirdi. 80 gemi ile İstanbul'a vardı ve 'Kaptan-ı Derya'lık görevine getirildi. II.Selim Uluç Ali'nin adını Kılıç Ali olarak değiştirdi. Sonrasında İnebahtı Savaşı'ndan sonra İspanya'ya geçen Tunus'u ve La Goulette kalesini 33 gün süren bir savaşın ardından geri aldı. Tunus'u Cezayir ve Trablus'un ardından üçüncü eyalet olarak Osmanlı topraklarına kattı. 1587 de öldü, Kılıç Ali Paşa Külliyesi'ndeki türbesine gömüldü.

Gelelim caminin hikayesine; Kılıç Ali Paşa devrin sultanı III. Murat'dan cami ve arazi için izin ister. Sultan latife olsun diye "O deryaların serdarudur. Varsın muktedirse camisini de derya üzerine yapsın! Yoksa ona karadan bir karış yer vermem" der. Paşa da "Hünkarımız doğru derler, bizim evimiz de, mekanımız da deryalardır. O halde mabedimizin de derya üzerine inşası uygun olur" der ve günümüze kadar gelen cami ve külliyesi Mimar Sinan'ın idaresinde Tophane kıyısında denizin doldurulması ile ortaya çıkar. Cami mimar Sinan'ın Kaptan-ı Deryalar için kıyılarına yaptığı üç camiden biridir. Diğerleri ise Kasımpaşa'da Piyale Paşa, Beşiktaş da Sinan Paşa Camii'dir.

Caminin bitişi tarihi 1580. Külliye türbe, sebil, medrese ve hamam tamamlar. Cami Mimar Sinan'ın son dönem eseri ve Ayasofya'nın küçük bir kopyasıdır. Külliye'nin ana ögesi olarak avlunun ortasında bulunur. Dikdörtgen plana sahiptir. ana mekanın 12.70 m çapındaki kubbe örtüsü pencereless bir kasnağa oturtulmuş ve kubbe ağırlığı pandantifler aracılığı ile dört payeye bindirilmiştir. Ayasofya mimari estetiğinin gelişmiş bir örneği olduğu düşünülen cami, 16.yy işçiliği olan çiçek desenli İznik çinileri ile bezenmiştir. Cami 24'ü kubbe kasnağında olmak üzere toplam 147 pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencerelelerdeki camlar üzerine işlenmiş rengarenk motifler ve desenler güneş aldıkça isabet ettiği zeminlerde renk cümbüşü ve görsel bir zenginlik sağlamaktadır. Ayrıca 1948 yılında Deniz Müzesi'ne kaldırılan 16.yy'a ait tarihi deniz feneri de caminin aydınlatılmasında kullanılmıştır. Tek şerefeli, tek minaresi vardır. Sebebi; Osmanlı zamanında sadrazam bile olsa kimse edeben iki

minareli cami yaptıramaz, bu imtiyaz padişaha ait idi. Minarede barok süslemeler mevcuttur. 19.yy'da bir onarım geçirmiştir.

Avluya simetrik duvarlarındaki dört ayrı kapı ile girilebilir. Avlu ortasında zarif bir kubbe ile örtülü şadırvan son derece göz alıcı. Şadırvanlı avludan demir parmaklıklı iç avluya geçildiğinde biri beş kubbeli ve altı sütunlu diğeri ise ahşap oyma ve işlemeciliğinin en zarif örnekleri ile süslü bir saçakla örtülü iki tane son cemaat mahalline ulaşılır. Avlu çerçevesi 1956 yılında gerçekleştirilen yol çalışmalarında özgün biçimini yitirmiş ve avlu duvarı geri çekilmiştir. Cami hat ve çini zengini. Mihrap Bursa sitilinde, dışa çıkıntılı, yarım kubbe ile örtülü, kaide kesimi ile iç yüzü mermer, etrafı ise İznik çinileri ile kaplı. Mihrabın sağ tarafında tamamen işlemeli mermerden yapılmış ve oldukça yüksek tutulmuş minber üstündeki sivri ve zarif külah caminin iç manzarasındaki ahenge ayrı bir ihtişam katar.

Yapının girişindeki sütunlar kendi etrafında dönebilecek şekilde yapılmıştır. Depremlerle sarsıldığına taşıyıcı sistem zarar görürse bu sütunlar sıkışıp dönmeyecek şekilde tasarlanmıştır. Cami ile ilgili görüşlerde yapımda Mimar Sinan'ın etkisinin az olduğu ve son dönem eserlerinde imar işlerini kalfalarına bıraktığı yer almaktadır. Cami yapımında o sıralar Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'nın esirleri arasında olan yazar Cervantes'in de amele olarak çalıştığına Mimar Sinan'ın çalışanların kayıtlarını tuttuğu defterde ismi olduğuna da dair kayıtlar vardır.

Cami ile ilgili halk arasında kırk gün fasılasız sabah namazı kılanlara Hızır Aleyhiselam'ın gözüktüğü rivayet edilir. İştme engellilere cuma günü özel hutbe verildiğine dair 2004'e ait bir kayıt da var. Son restorasyondan sonra maalesef aslından epey uzaklaşmış bölümleri var. Eski resimleri karşılaştırdım da gördüm ki birisi fırçasını ve kovağını almış bildik şekilde boyamış onarılan yerleri. Yine de dışarıdaki karmaşayı içeriye taşımayan, gecesinde, gündüzünde huzur veren, sonbaharda illa ki görülmesi gereken yerler arasında geçen, huzur veren bir yer Kılıç Ali Paşa Camii.

Tophane Çeşmesi

Bir zamanlar içerisinde gulyabani gibi korkunç devlerin, Elbruz Dağı'nın oburları ile Abaza vilayetindeki sihirbazların, İskender'e esir düşüp kapatıldığı büyük mağaraların bulunduğu ormanların sere serpe yükseldiği, şimdinin nargile mekanı Tophane Meydanı'nda, bu zavallı esirlerin bağırmalarından başka, ormandaki hayvanların ötüşmeleri ile denizin kıyıya vuruş sesleri yankılanmaktaymış. Yıllar yıllar sonra Osman Gazi Bey, üç kıtaya hükmedecek Osmanlı İmparatorluğu'nu kurmuş ve onun torununun torunlarından Fatih Sultan Mehmet Han da, İstanbul'u fethedip Tophane ile Osmanoğullarını tanıştırmış. Zaman içerisinde bu koca devlet büyümüş, hanlar, hamamlar, çeşmeler, ibadethaneler yaptırılmış dört bir yanlara. Yıl olmuş 1732, Osman'ın başka bir torunu Mahmut imiş tahtta. Mahmut Han, Taksim sularından beslenen sekseni aşkın çeşme yaptırmışmış. Bunlardan biri de; Tophane Meydanı'nda bulunan Tophane Çeşmesi imiş. Birçok çeşmede olduğu gibi, Tophane Çeşmesi de banisinin adı ile değil kain bulunduğu semtin adı ile یاد edilir olmuş.

Çeşme mimarisinde devrin büyük mimarı Mehmed Ağa tüm marifetini göstermiş. Önce meydana bulunan dükkanlar kaldırılmış, çeşmeye yer açılmış. Sonra Mehmed Ağa demiş ki; çeşmenin saçaklarının altına ahşap panolar ile süslemeler yapılsın. O ki, ecdadımızın mermer oyma sanatının yanında ahşap oyma sanatının ihtişamı da görülsün. Mermeri de serviler, karanfiller, güller, limonlar, tabaklar içinde şeftaliler, armutlar, efendime söyleyeyim, narlar, incirler, dallar, çiçekler ile süsleyerek çeşmeyi bir cennet bahçesine dönüştürmüşler. İş bunla da bitmemiş, hat ve şiir sanatlarının muhlis örnekleri de çeşmenin üzerinde raks etmişler. Nahifi Süleyman Efendi, Rahmi Mustafa Efendi ve Hanif İbrahim Efendiler, ebced hesabı ile ince ince kağıda dökmüşler kasidelerini. Hattatlar da pek bir özenle dokumuşlar çeşmeye her bir harfi.

Ve nihayet Bahçeköy'den gelip Taksim'den doğru Tophane Çeşmesi'ne kavuşan su, çeşmeden akar gibi değil, sevgiliye koşar gibi

çağlamaya başlamış. Çeşme şüphesiz yıllar boyunca, sıcaklığın altında nice yanan bedenlerin hararetini gidermiş ama bir de sevda ateşi ile kavrananlar varmış, çeşme başlarında bir bakışa hasret. Onların da sevdalarına su serpmiş, nice sevgili için vuslat yeri olmuş Tophane Çeşmesi...Tıpkı diğer tüm çeşmeler gibi!

Sevgiyle kalın, su gibi aziz olun e mi!

Tophane Kasrı

Sultan Abdülmecid'in yaptırdığı ilk saray ve kasırlıdır. İngiliz Büyükelçiliği'ni inşa etmek için İstanbul'da bulunan İngiliz Mimar William James Smith'e Tophane Müşiri Halil Paşa'nın gözetiminde yaptırılmıştır. 1851 senesinde hizmete girmiştir. Topahne Kasrı hem Sultan'ın Tophaneyi ziyareti sırasında kullanması amacı ile hem de şehre deniz yolu ile gelen yabancı erkanın karşılanması amacı ile kullanılmıştır. Ancak Abdülmecid'in buraya sık sık geldiği, zaman zaman çok fazla içip burada kaldığı, kimi zaman da alkollü iken Dolmabahçe Sarayı'na taşındığı bilinmektedir. Yabancı devlet erkanının karşılanması amacı ile de kullanıldığı için çevresinin bakım ve düzenine çok özenilmiştir. Mesela Sultan Abdülmecid 1858 senesinde Rus Çarı'nın kardeşi Grandük Konstantin'i burada kabul etmiştir. 1897 Osmanlı - Yunan Savaşı'nı bitiren uluslararası konferans burada düzenlenmiştir, Lozan Barış Antlaşması sonrası Uluslararası Boğazlar Komisyonu ve II. Dünya Savaşı yıllarında sıkıyönetim mahkemeleri burada toplanmıştır.

Deniz ile doğrudan Tophane rıhtımı ile bağlantısı olan yapının 1950'li yıllarda yapılan liman binaları ile birlikte deniz ile bağlantısı kesilmiştir. Cumhuriyet döneminde uzun yıllar Malul Gaziler Yurdu ve Derneği olarak kullanılan bina daha sonra Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne devredilerek restorasyonu da yapılmıştır.

Nusretiye Camii

(Yazı için Ünal Atalay'a teşekkür ederiz.)

İstanbul'un Galata'yı çeviren surların kuzey tarafına açılan bir kapısının karşısında yer alan cami tarihî İstanbul'un sınırları dışında inşa edilen büyük ibadet yerlerinden biridir. Yeni askerî teşkilâta önem veren II. Mahmud camiyi askerî binalarla birlikte yaptırmıştır. Böylece diğer selâtin külliyelerindeki gibi çeşitli vakıf binalarla çevrili olmayıp yegâne müştemilâtı top dökümhanesinin önüne inşa edilen askerî yapılardan ibarettir. 01 Mart 1823'teki büyük yangında (Firuzağa Yangını) yanan Top Arabacıları Kışlası ve Camii'nin yerinde yapılan Nusretiye Camii'nin inşasına Haziran 1823'te başlanmış, inşaat 8 Nisan 1826'da bitirilmiştir. Caminin kitabesinde adı Câmii Nusret diye gösterilirse de burası halk arasında daha çok Tophane Camii olarak tanınır. Nusret (zafer) adı, II. Mahmud'un yeniçeri teşkilâtını kaldırması münasebetiyle verilmiştir. Nusret adının bir diğer anlamı da yardım demektir. Bir Başka rivayete göre de cami yapımını için yapılan yardımlardan dolayı bu ad verilmiştir. Ancak Yeniçeri Ocağının kaldırdığı tarihle yapının ibadete açıldığı tarih karşılaştırıldığında (15 Haziran 1826), arada çok az bir zaman farkının bulunması sebebiyle birinci ihtimalin doğru olması daha muhtemeldir.

Nusretiye Camii'nin mimarı, son devirde pek çok devlet binası yapan Balyan ailesinden Kirkor Amira Balyan kalfadır. Nusretiye Camii, eski külliyelerden farklı olarak komşusu olduğu Tophâne-i Âmire ve Tophane Kışlası ile bir manzume teşkil ediyordu.

Nusretiye Camii ilk yapıldığında etrafını pencereless yüksek bir avlu duvarının çevirdiği ve bu avluya büyük kapılardan geçildiği 1855'e doğru çekilen fotoğraflardan anlaşılır. Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876) caddenin düzenlenmesi sırasında bunlar şimdiki yerlerine kaldırılmış, avlu duvarı yıktırılarak yerine üzerinde dökme demir bir parmaklığın bulunduğu alçak bir duvar yapılmıştır. Bu duvar 1956'da kaldırılırken dökme demir parmaklıklar eserin orijinal

parmaklıkları sanılarak buradan sökülmüş ve Sultan Mahmud Türbesi'nin yan duvarı üzerine takılmıştır. Caminin yakın tarihlerde fazla önemli olmayan bazı tamirler geçirdiği bilinir.

Yüksekçe bir platform üzerinde yer alan cami dikdörtgen planlı bir harime sahiptir. Dıştan dekoratif düzenlenmiş dört büyük kemer üzerine oturan ve pandantiflerle geçişi sağlanan kubbe yine dıştan bir dizi alemlerle çevrelenerek etkili bir görünüm kazanmış, köşelerde armud formlu ağırlık kuleleri yer almıştır. Harim apraz tonoz örtülü birimlerle kuzeye doğru genişletilmiştir. Dışta iki yan cephede çapraz tonozlarla örtülü sofalar (galeri) vardır. Daha önce yapılan Nuruosmaniye Camii'nde olduğu gibi kible tarafında üzeri yarım kubbe ile örtülü olan, dışarıya taşkın beş kenarlı bir çıkıntı içine mihrap yerleştirilmiştir. Harim kubbe eteğindekilerle birlikte beş sıra pencere ile aydınlatılmıştır. Mihrap, minber ve vaaz kürsüsü mermer olup devrin karakteristik özelliklerini yansıtır. Üst sıra pencere çevreleriyle kemer ilerinde, pandantiflerde ve kubbe içinde kalem işi süslemeler mevcut olup bunlar 1990'lı yıllarda yenilenmiştir. Caminin içinde ve dışında çok zengin bir süsleme bulunmakla beraber bunların arasında Türk motiflerinden hiçbir Őey yoktur. Caminin bütününde Avrupa'nın barok ve ampirik (Fransız neoklasizmi) slplarının karma bir Şekilde uygulandığı görülür. Türk geleneklerini yaşatan tek süsleme, hattat Mustafa Râkım ve Mehmed Hâşim ile Recâi Őâkir efendilerin eserleri olan yazılardır.

Kuzeyde iki yönde kıvrımlı merdivenlerle ulaşılan son cemaat yeri kare kesitli stnlara oturan yuvarlak kemerli ve üç kubbelidir. Son cemaat yerinin iki yanında, son devir camilerinde görüldüğü üzere cuma selâmlığında padişahın kalması ve bazı kabulleri yapması için "kasrı hümâyun" inşa edilmiştir. Bu kasır yanlarda birer kanat halinde dışarı taşmakta ve mermer stnlar üstüne oturmaktadır. Krs kısmından soğan biçiminde pabularla yivli gövdeye geçen ikişer Şerefeli ifte minarenin, inşaat henüz bitmeden bir ramazanda kurulan mahyanın denizden görünüşünü kubbe engellediğinden biraz daha yükseltildiği bilinir. Satı Efendi'nin yazdığına göre 14

Mayıs 1826 tarihinde minareler alt şerefeye kadar yıktırılıp yeniden inşa edilmiş, böylece cami aşırı derecede ince ve uzun minarelere sahip olmuştur. 1960'lara doğru minarelerden birinin petek kısmı tehlikeli bir biçimde eğrilmiş olduğundan bütünüyle sökülerek tekrar yapılmıştır.

Yapıda normal genişlikte bir avlu için yer olmadığından şadırvan sol tarafa konmuştur. Bunun geniş saçağının altında vaktiyle manzara resimlerinin bulunduğu eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır. Değişik üslûba sahip bu şadırvan külâhının tepesinde güneş ışınları biçiminde başka hiçbir şadırvanda olmayan bir alem bulunuyordu. 1855-1860 yıllarına doğru çekilen bir fotoğrafta görülen bu alem bugün yerinde yoktur.

Günümüzde caminin yan tarafında solda yer alan ve tarihleri yine Yesârîzâde Mustafa İzzet'e ait olan sebille muvakkithânenin de aslında caddenin karşı tarafında kışla kapısı yanında bulunduğu eski fotoğraflarda görülmektedir. Barok üslûbunda kıvrımlı bir mimariye sahip olan sebille muvakkithâne şimdiki yerlerine sonradan taşınmıştır. Demir şebekelerin aslında altın yıldızla kaplandığı izlerden anlaşılmaktadır. Caminin mimarisi ve dış süslemesine uygun biçimde tam önüne II. Abdülhamid tarafından 1901'de İtalyan mimarı Raimondo d'Aronco'ya yaptırılan çeşme ise 1956'da yerinden sökülerek Maçka'da İstanbul Teknik Üniversitesi binasının karşısında kurulmuştur.

Cami dikey çizgilerin hâkim olduğu bir yapı olarak şehrin Boğaziçi'ne bağlandığı kesimde gösterişli bir eser hüviyetine sahiptir. Yabancı üslûpların bir örneği olmakla beraber İstanbul'u ve şehrin bu kıyısını alışılmamış dış çizgileriyle süslediği bir gerçektir. Şehrin 1956'dan sonraki gelişmesi sırasında karşısındaki tophane binalarının yıktırılması ve çevresine yapılan yeni binalar caminin dış görünüşü için zararlı sayılabilecek neticeler doğurmuştur.

Cemile ve Münire Sultan Sarayları (Çifte Saraylar)

Bugün Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi tarafından kullanılan Çifte Saraylar Sultan Abdülmecid'in kızları Cemile ve Münire Sultanlar için yaptırılmıştır. Sarayların yapımına 1856'da başlanır ve 3 sene sonra 1859 senesinde tamamlanır, mimarı Garabet Amira Balyan'dır.

Saraylardan Kabataş'a tarafındaki Abdülmecid'in üçüncü kadını Düzdüvil Kadın'dan olma 1843 doğumlu kızı Cemile Sultan'a aittir. Cemile Sultan henüz 16 yaşındayken Mahmud Celeledin Paşa ile evlendirilince bu sarayı kullanması planlanmaktadır. Ancak Saray düğün tarihine yetişmez, altı ay kadar Emirgan'da kiralanan bir yalıda kalan çiçeği burnunda çift saray tamamlanınca tekrar buraya taşınırlar. Ancak henüz iki senelik evliler iken Cemile Sultan babasını kaybeder. Babasının yerine tahta Sultan Abdülaziz geçer. Aradan henüz 15 sene geçmişken bu sefer Sultan Abdülaziz intihar süsü verilerek katledilir. Abdülaziz'in katlinden beş sene sonra Sultan II. Abdülhamit yeni görgü tanıkları olduğunu söyleyerek Yıldız Sarayı'nın bahçesinde kurulan bir çadırda Yıldız Mahkemesi adı verilen ve Sultan Abdülaziz'in katline adı karışanların yargılandığı bir mahkeme yapılmasını sağlar. İşin acı tarafı Cemile Sultan'ın eşi Mahmud Celeledin Paşa'da yargılananlar ve hatta hakkında idam kararı verilenler arasındadır. II. Abdülhamit bu kararı takiben Cemile Sultan'ın nikahını iptal eder ve artık sarayında oturmasına izin vermez. Saray artık Sultan Abdülaziz'in kızı Nazime Sultan'ındır.

Çırağan Sarayı 1910 senesinde yanınca Cemile Sultan Sarayı Nazime Sultan'ın varislerinden satın alınarak 1920 yılına kadar Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan olarak kullanılır. 1926 yılından sonra da bugün artık Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olarak bildiğimiz o günkü adı ile Güzel Sanatlar Akademisi'ne devredilir. Bina 1 Nisan 1948 yılında büyük bir yangın geçirir. Yangın sonrasında restore edilerek 23 Nisan 1953 senesinde tekrar eğitime başlar.

Çifte Saraylar'dan ikincisi, Tophane tarafında olanı ise Sultan

Abdülmeçid'in altıncı kadını Verdicehan Kadın'dan 1844 yılında doğmuş Münire Sultan için yaptırılmıştır. Önce İlhami Paşa daha sonra İbrahim Paşa ile evlenen Münire Sultan henüz 18 yaşında iken vefat edince saray Abdülaziz'in kızı Saliha Sultan'a devredilir. Ondan sonra da II. Mahmud'un kızı, Sultan Abdülmeçid ve Abdülaziz'in kardeşleri Adile Sultan'ın ikametgahı olur. Bu yüzden daha çok Adile Sultan Sarayı olarak da bilinmektedir. Adile Sultan 1899 senesinde vefat edince de saray Abdülaziz'in damadı Zülcüfl Paşa'ya geçer.

Cumhuriyet döneminde bir ara III. Kolordu Komutanlığı Karargahı olarak kullanılan saray; 1943-52 yılları arasında edebiyat fakültesi, 1970'e kadar Atatürk Kız Lisesi olarak vazife görmüştür. Bu tarihten sonra 5 yıl sürecek bir tadilat geçirmiş ve sonrasında Güzel Sanatlar Akademisi'ne devredilmiştir.

1957 yılında yapılan yol yapım çalışmaları sırasında Çifte Sarayların etrafındaki şu eserler yıkılmıştır:

- Hatuniye Mescidi ve Tekkesi
- Arap Ahmet Paşa Kütüphanesi, türbesi, haziyesi, çeşmesi ve sebili
- Molla Çelebi Hamamı

Zevki Kadın Sıbyan Mektebi ve Çeşmesi

III. Osman'ın zevclerinden Zevki Kadın tarafından 1755 senesinde yaptırılmıştır. İki katlı bir yapıdır. Dış mimarisi açısından klasik sıbyan mektebi yapısındadır. Ancak iç özellikleri bakımından barok özellikler taşımaktadır ve bu tarzdaki ilk sıbyan mekteplerindedir. En önemli özelliği üzerindeki barok çeşmedir. Çeşmenin kitabesindeki hat, Hattat Emin Efendi'ye aittir ve celi sülüsle yazılmıştır.

Molla Çelebi Camii

Yapım tarihi tam olarak bilinmeyen Molla Çelebi Camii 16.yy İstanbul Kadılığı ve Anadolu Kazaskerliği yapmış Mehmed Vusuli Efendi

tarafından Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Fındıklı Camii olarak da bilinen cami esasen; cami, hamam ve sıbyan mektebinden oluşan küçük bir külliyein parçasıdır. Külliyein hamamı ve sıbyan mektebi günümüze ulaşmamıştır zira 1957 yılında yapılan yol yapım çalışmaları sırasında yıktırılmışlardır.

Her ne kadar caminin ne zaman yapıldığı bilinmese de yıkılan hamamının kitabesinden hamamın 1561-62 yıllarında yapıldığını, haliyle caminin de o dönemlerde yapılmış olabileceğini anlıyoruz. Cami 1723 ve 24 yıllarında çıkan yangınlarda harap olmuş ama onarılmıştır ancak onarım sırasında yapılan eklemeler orjinalinden farklı yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1958 senesinde yapılan restorasyonda ise cami bu ekstralardan arındırılarak orjinaline en yakın hale getirilmiştir.

Caminin banisi Mehmed Vusuli Efendi biraz da kayınvalidesi olan ve III. Murad'ın musahibesi olan şair Ayşe Hubbi Hatun'un saraydaki nüfuzu sayesinde devlet kademelerinde göreve gelerek yükselmiştir. Bu yüzden kendisine Hubba Mollası denmekteymiş. Caminin Molla Çelebi olan ismi de Mehmed Vusuli Efendi'nin bu lakabından kaynaklanmaktadır.

Kabataş

Kabataş semtinin antik dönemlerde bilinen ismi 'Petra Thermatis'tir. Bu isimde geçen petra kelimesi, Yunanca'da taş anlamına gelir. Bu nedenle Kabataş isminin az sonra benim de aktaracağım bir efsaneden geliyor olması olasılığı bir hayli düşük. Semte Kabataş ismini verirken ya Rumca aslında çevirip verdik biz de ya da burada gerçekten bir taş vardı da aklın yolu bir olduğu için Kabataş deyiverdik. Her iki durumda da burada bir taşın olması gerekiyor aslında ama yok. Az önce bahsettiğimiz efsane de şöyle: Sultanahmet Meydanı'nda (kimi kaynaklarda Beyazıt'taki Et Meydanı diye geçiyor olsa da doğrusu At Meydanı yani Sultanahmet Meydanı)

bulunan ve İstanbul'un fethinden sonra camiye çevrilen bir kilisenin (Güngörmez Kilisesi – Güngörmez Mescidi) mahzeni barut deposu olarak kullanılmaktadır. 1490 senesinin yağmurlu bir gecesinde buraya düşen bir şimşek barut deposunun haliyle mescidin infilak etmesine neden olur. Patlama o kadar kuvvetlidir ki mescidden kopan parçaların kimisi Galata'ya düşer, kimisi Üsküdar'a, kimisi Adalar'a ama en büyüğü Kabataş'a düşer. İşte bu taş yüzündedir ki semte Kabataş adı verilir.

Efsaneye inanın ya da inanmayın zamanında burada bir taşın var olmuş olması ihtimali çok yüksek. Peki nerede o taş? Buna da bir cevabımız var aslında: 19. yy'ın başında Köse Kethüda diye bilinen Mustafa Necip Efendi bu bölgeye bir yalı yaptırmak ister. Hem yalısına yer açmak, hem yalının iskelesinde ve yapımında kullanmak için de bu taşı lime lime eder. Haliyle bu taş günümüze uzanmaz.

Mahmud Bedrettin Ağa Türbesi

Kabataş semtinden bilinen ilk büyük yerleşke Çizmeciler Tekkesi'dir. Çizmeciler Tekkesi Fatih Sultan Mehmed'in Çizmecibaşısı Mahmud Bedrettin Ağa'nın kurduğu Halveti tarikatına ait bir tekkedir. O kadar büyük bir tekkedir ki matbahında pişirilen yemeklerin servis edilmesi için 1000 kişinin sığabileceği bir de imareti vardır. Ancak günümüze bu tekkeden geriye sadece, aslında çok geniş olan haziresinden Mahmud Bedrettin Ağa'ya ait açık türbe kalmıştır.

Hekimoğlu Ali Paşa Meydan Çeşmesi

İtalyan asıllı Hekimbaşı Nuh Efendi'nin oğlu Hekimoğlu Ali Paşa tarafından 1732 senesinde yaptırılmıştır. Hekimoğlu Ali Paşa I. Mahmud döneminde 4 kez sadaret makamına getirilmiş, 30 sene devletin üst düzey makamlarında görev almış değerli bir şahsiyettir. 1758 senesinde vefatından sonra Kocamustafapaşa semtinden kendi adına yaptırdığı külliyesindeki türbesine defnedilmiştir.

Çeşmenin orjinal yeri burası değildir. Yolun karşı tarafında set üstünde iken 1957 yılındaki yol yapım çalışmaları sırasında sökülerek bugünkü yerine taşınmıştır. Taşınma sırasında saçaklı çatı da yapılmıştır. Denize dönük yüzünde Seyyid Vehbi'ye ait üç kıtalık kitabede 7. satır hariç tüm satırlar ebced hesabı ile 1732 tarihini vermektedir. Caddeye bakan yüzünde ise Şair Bursalı Müderris Mahmud Efendi'ye ait altı kıtalık kitabe bulunmaktadır.

Hadika Taşı

Dolmabahçe henüz doldurulmadan önce muhitin saraya ait bahçelerle çevrili olduğu bilinmektedir. Kabataş bölgesi de bu bahçelerden payına düşeni almıştır. Daha sonra bölgede sivil yerleşim arttıkça saray bahçesinden ödünler verilmeye başlanır ve 19. yy ile birlikte özellikle saray çalışanlarına ait şahsi yalılar da yapılır. Kabataş'da da derme çatma durumda, kayıkların yanaştığı bir iskele bulunmaktadır. Ancak bu iskele kötü havalarda oldukça zorluk çıkarmaktadır kayak sahiplerine. Bunun üzerine Sultan Abdülmecid 1850 yılında buraya, biraz da saray bahçelerinden feragat ederek bir liman yaptırır. Yaptırılan limanın anısına da bir kitabe dikilir: Hadika Taşı. Hadika Osmanlı'da saray bahçe ve bostanları için kullanılan bir deyimdir. Bu kitabenin iki yüzündeki yazılardan ilki sultanı överken diğeri de limanın faydalarını anlatır:

I.

Bu sulardan geçince furtuna hengâmi kayıklar
Hatrı hufu ile nasa gelürdu dehşeti uzma
Bu limanı O cevheriz ihsan edecek icad
Kabataş oldu gevher pare-i emniyet derya
Reha buldukça tendbaddan zevrak çeler bunda
Şahı rüzgârın fitnesinden saklasın rüzgâr

II.

Bu manzume ile Ziver tam olursa nola tarihim
Kabataş oldu bu liman ile bak cayı emniyet

Hadika taşı 1987-88 yılları arasında restore edilmiştir.

Koca Yusuf Paşa Çeşmesi ve Sebili

Sultan I. Abdülhamid'in sadrazamlarından Koca Yusuf Paşa tarafından 1786 tarihinde rokoko tarzında yaptırılmıştır. İlk yapıldığı yer Molla Çelebi Camii'nin avlusudur. Dolmabahçe-Karaköy yolu açılırken 1958 senesinde yerinden sokülerek Kabataş İskelesi'nin karşısına, setin altına taşınmıştır. 1960 yılından beri de kafe olarak kullanılmaktadır. Gürcü asıllı Koca Yusuf Paşa, liman reisi Hasan Kaptan'ın kölesi iken 1748 yılında azad edilmiş, yine de Hasan Kaptan ölene kadar ona hizmet etmiştir. Hasan Kaptan'ın vefatından sonra bir başka Hasan ile tanışır Koca Yusuf: dönemin Kaptan-ı Derya'sı Cezayirli Gazi Hasan Paşa. Bu tanışıklıktan sonra da devlette çeşitli görevler alır, 1786 senesinde sadrazamlığa kadar yükselir, aynı sene içerisinde de bu sebili yaptırır sadrazamlığının nişanesi olarak. Siyasi durumlar nedeni ile 1789 senesinde de Kaptan-ı Derya'lık görevine getirilir. Ancak daha sonra III. Selim döneminde yeniden sadrazam olacaktır. 1800 yılında ise Cide valiliği sırasında vefat etmiştir.

Hacı Emin Efendi Sebili

1740 tarihli sebil, hazire ve çeşme aslında mektep ve bir dükkanın da bulunduğu küçük bir külliye. Mektep haricindeki yapılar Sipahi Ağası Mehmet Emin Ağa tarafından yaptırılmıştır. Hacı Emin Ağa'nın vefatından sonra oğlu Tershane Emine Hüseyin Ağa tarafından mektep de eklettirilmiştir.

1950'li yılların yol açma çalışmalarından bu yapılar topluğu da etkilenmiştir. Henüz 1937 yılında onarılmışken, mektep, sebil, dükkan ve hazire söktürülmüştür. Çeşme ise biraz geri alınmıştır. 1964 senesinde ise sebil ile hazire yeniden inşa edilmiştir. Günümüze bu badirelerden sonra çeşme, sebil ve hazire ulaşmıştır. Bu eserler de son olarak 2007 tarihinde restore edilmiştir.

Dolmabahçe Camii

(Yazı için Nilgün Avan'a teşekkür ederiz.)

Çok sayıdaki vakıfları ile hayır sever bir şahsiyet olarak Osmanlı sosyal hayatında rol oynayan Bezmiâlem Valide Sultan'ın emriyle yapımına başlanmış, onun 1853 yılında vefatı üzerine oğlu Sultan Abdülmecid tarafından tamamlanmıştır. Bezmiâlem Valide Sultan Camii Dolmabahçe Sarayı'nın Saat Kulesi yönündeki avlu kapısının tam karşısına düştüğü için yapıldığı gündən beri Dolmabahçe Camii adıyla anılmış ve literatüre de bu şekilde geçmiştir.

Yapının, evvelce avlunun Saat Kulesi'ne bakan kapısı üzerinde bulunan 1270 (1853-54) tarihli inşa kitabesi, 1948 yılında Dolmabahçe Meydanı'nın açılması sırasında avlu duvarlarının yıkılması sebebiyle kible dış duvarı dibindeki bugünkü yerine konulmuştur. Celîsülüs hatla yazılmış dört beyitten oluşan kitabe tamamen Batı tarzında akant yapraklarıyla süslenmiştir ve tepelik kısmının ortasını Abdülmecid'in tuğrasını içeren büyük bir çelenk taçlandırmaktadır.

Dolmabahçe Camii, XIX. yüzyıl Osmanlı mimarisinde pek çok önemli esere imzasını atan Garabet Amira Balyan tarafından Batı akımlarının en yoğun biçimde etkisini gösterdiği bir dönemde inşa edilmiştir. Bu dönemde barok, rokoko, ampir gibi üslûpların yerleşik sanat birikimi ve zevkiyle kaynaştırılması sonucunda ilginç bir yorumlama anlayışına gidilmiştir. Mimari açıdan bu tip camilerde önemli bir yenilik söz konusu olmazken asıl değişimin geleneksel çizginin, klasik oranların ve motif repertuarının büyük ölçüde terk edilmesi suretiyle dış cephede ve süslemelerde gerçekleştirildiği görülür. Barok, rokoko ve ampir tarzındaki süsleme özelliklerinin, geleneksel Osmanlı motiflerinin ve bezeme anlayışının yerini almaya başlaması dikkat çeker. Dönemin en önemli karakteri, mimariye "eklektik" (karma) yaklaşımın hâkim olması ve Batılı unsurların herhangi bir kurala bağlı kalmaksızın sınırsızca ve yer yer de Osmanlı ve İslâm unsurları ile karıştırılarak kullanılmasıdır. Bu bakımdan

Dolmabahçe Camii, ait olduğu dönemin genel yaklaşımını ve sanat zevkini bütünüyle yansıtan tipik bir örnektir.

Deniz kenarında bir avlu ortasında yapılmış olan camide ana hacim kubbe ile örtülmüş bir mekândan ibarettir. Kubbenin dört büyük kemerle taşındığı kare planlı yapıda mekânın enine dar, boyuna hayli uzun bir biçimde gelişerek prizma şeklini aldığı görülür. Alt kesimlerinde yuvarlak kemerli büyükçe pencerelerin açıldığı yüksek duvarların yüzeyi keskin hatlı, dışa taşkın kornişlerle üç bölüme ayrılmıştır. Hayli yüksek tutulan alt bölümde pencere araları ile köşelere iki kat halinde plasterler (gömme ayaklar) yerleştirilmiştir; orta bölümde de aynı düzen tekrarlanmış, yalnız burası daha dar tutulmuştur. Pencerelerden büyük olan ortadaki yuvarlak kemerli, yanlarındaki küçükler düz sövelidir; hepsinin arasına yine plasterler yerleştirilmiştir. Duvarların üst kısmında, doğrudan doğruya pandantiflerin yardımı ile kubbeyi taşımakta olan kemerler görülür. Yuvarlak kemerler, kendi eğimlerine uygun olarak bir yelpaze gibi dışa doğru açılan üçer pencere ile birer tympanon duvarı şeklinde inşa edilmiştir. Kubbe, klasik mimaride görülmeyen bir özellikle doğrudan doğruya duvarlar üzerine oturtulmuş, yüklenen ağırlıktan duvarların yanlara doğru açılmaması için de köşelere dikdörtgen biçimli yüksek ağırlık kuleleri yerleştirilmiştir. Orta kısımlarında oldukça iri birer yuvarlak rozet bulunan ağırlık kuleleri, aynı zamanda yapı ile uyumlu bir bütünlük gösteren dekoratif öğelerdir. Kulelerin üst köşelerine barok-rokoko tarzına uygun bir görüşle, üzerleri kubbe örtülü kompozit başlıklı ikişer sütunçe yerleştirilmiştir. Yapının üzerini örten pandantif geçişli merkezî kubbenin fazla geniş olmayan kasnak bölümü, dıştan konsollarla çepeçevre kuşatılarak dilimlere ayrılmış ve her dilimin içi çiçek rozetlerle dolgulanarak dekore edilmiştir.

Dolmabahçe Meydanı'nın açılması sırasında avlu çevre duvarı ile cümle kapıları ve bazı birimleri ortadan kalkan caminin, önündeki Hünkâr Kasrı ile birlikte sergilediği bugünkü durum orijinal görünümünü yansıtmamaktadır. Caminin ampir üslûptaki sekizgen planlı ve kubbeli muvakkithânesi ise meydan düzenleme çalışmaları

enasında cadde üzerinden kaldırılarak deniz tarafındaki halen bulunduğu yere nakledilmiştir.

Taş ve mermerden inşa edilmiş olan caminin ön cephesini boylu boyunca iki yandan dışa taşan, iki katlı Hünkâr Kasrı kaplamaktadır. Kasır, iki yanda dışa çıkma yapan "L" biçimi kanat ile daha içeride kalan bir orta hacimden oluşmaktadır. Cami ile aynı malzemeden yapılmış olan kasırda, bütün cephelere açılan iki sıra halindeki pencerelerle son derece aydınlık ve ferah bir iç mekân elde edilmiştir. Küçük bir saray görünümünde olan bu yapıya, biri cephede cami ile ortak kullanılan, diğerleri yan cephelerde yer alan üç kapıdan girilmektedir. Birkaç basamakla ulaşılan bu kapılardan yandakilerin Önlerinde sütunlu birer küçük giriş bölümü bulunur. Kasrın iki yanındaki merdivenlerle üst kata çıkılır. Bu kısımda odalar yer almakta ve ayrıca buradan mahfillere de geçilebilmektedir. Caminin bünyesinden ayrı tutulan minareler kasrın iki köşesinde yükselir. İnce, uzun formları ve yivli gövdeleriyle dikkat çeken minarelerde şerefe altları akant yaprakları ile süslenmiştir. Camiye Hünkâr Kasrı'nın antresinden girilir; burada da Hünkâr Kasrı'nda olduğu gibi duvarlara açılan çok sayıdaki pencereyle gayet aydınlık bir iç mekâna ulaşılmıştır. Zemini iri kırmızı tuğlalarla döşenmiş olan harimin kubbe içi ve pandantifleri yaldız ve yağlı boya kalem işleriyle tamamen Bat tarzında süslenmiştir. Renkli mermer işçiliği gösteren mihrap ve minberde de yine klasik çizgiden uzaklaşılarak birtakım barok bezemelere yer verilmiştir. Beşgen planlı mihrap nişinin üzerinde değişik tarzda çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel bir süslemeye gidilirken kitabe levhasının üstüne de ortası çelenkle taçlandırılmış bir tepelik yerleştirilmiştir. Aynı tepeliğe pencere üzerlerinde de rastlanmakta ve böylece iç mekânın süslemesinde bir bütünlüğe ulaşma çabasına girildiği görülmektedir. Mihrap gibi iki renkli mermerden yapılmış olan minberin yekpare korkuluk levhaları geometrik bezemelidir.

II.Dünya savaşı sırasında, herhangi bir bombalama ihtimaline karşı müzelerdeki objeler tren yoluyla İç Anadolu Bölgesine taşınır.

Atatürk döneminde de kapalı olan müzenin başına 1946 da Deniz Hakim Üst teğmen Haluk Şahsuvaroğlu getirilir. H. Şahsuvaroğlu tersane depolarına atılmış olan objelere yeni yer arar. Dönemin İstanbul Valisi Dr. Lütfi Kırdar'da o dönemlerde "İstanbul'u düzene sokmak!!!" için ülkemize çağrılan Fransız Henri Prost'a konuyu açar. Şehircilik uzmanı Fransız bu iş için en uygun yerin Dolmabahçe Cami olduğunu söyler. 27 Eylül 1948 den itibaren cami müzeye dönüşür .Neyse ki müze yetkilileri ibadet edilen yere heykel, resim, tablo koymazlar.

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra cami askeri yönetim tarafından Yassıada İrtibat Kuruluna verilir. Kurul müze yetkililerine müzenin derhal tahliye edilmesini ister. Bundan sonra da 1 yıl boyunca Yassıada'da yargılanan sanık yakınlarının gözyaşları ile ıslanan cami 1961 idamlarından sonra asli görevine dönmek için gün sayar. Müze, cami yakınında bulunan Beşiktaş Maliye Müdürlüğü'ne taşınacak, daha sonraki yıllarda bugünkü binasına kavuşacaktır...

1948-1961 yılları arasında Hünkâr Kasrı ile birlikte Deniz Müzesi olarak kullanılan cami, müzenin yeni binasına taşınması üzerine tekrar ibadete açılmıştır. Bugün bakımlı durumda bulunan yapı, en son 1966 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.

Bizlere rağmen birçok eser gibi ayakta kalmayı beceren Dolmabahçe Camii'nin başından geçenler...

Yazımı burada bitirirken anmadan asla olmaz... Geçen yıl bugünlerde "onurlu, haysiyetli,omurgalı "duruşundan asla taviz vermeyen Dolmabahçe eski müezzini Fuat Yıldırım'ı şükran ve sevgi ile anıyorum.

www.istanbulgezginleri.com

 /IstanbulGezginleri

 /gezginist